

1 Istota funkcjonowania i finansowania organizacji pozarządowej

1.1 Najważniejsze definicje

Wobec ogółu organizacji pozarządowych stosuje się nazwę III sektor. Określenie nawiązuje do podziału dzielącego aktywność społeczno-gospodarczą nowoczesnych państw demokratycznych na trzy sektory. Tak więc obok instytucji państwa (administracji publicznej, sektora państwowego – pierwszego sektora) oraz podmiotów nastawionych na zysk (biznesu, sektora prywatnego – drugiego sektora) istnieją organizacje, które ani nie są nastawione na zysk (non-profit), ani nie stanowią elementu struktury państwa – są zatem trzecim sektorem.

Wobec podmiotów tworzących trzeci sektor najczęściej – przynajmniej w dokumentach administracji państwowej – używa się pojęcia „organizacje pozarządowe”. Prawną definicję takiej organizacji podaje Ustawa o pożytku publicznym i o wolontariacie, jednakże obok tego określenia funkcjonuje jeszcze kilka nazw: organizacje charytatywne, organizacje non-profit, organizacje społeczne, organizacje wolontarystyczne, organizacje obywatelskie.

Sektor organizacji pozarządowych jest bardzo zróżnicowany i należą do niego podmioty mające różne formy prawne.

› Organizacja pozarządowa

Organizacjami pozarządowymi są, niebędące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu przepisów o finansach publicznych, i niedziałające w celu osiągnięcia zysku, osoby prawne lub jednostki nieposiadające osobowości prawnej utworzone na podstawie przepisów ustaw, w tym fundacje i stowarzyszenia.¹

W Polsce najpopularniejszymi, podstawowymi formami prawnymi, w których działają organizacje pozarządowe są fundacje i stowarzyszenia.

› Fundacja

---

¹ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, tekst jednolity, Dz.U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873, art.3.

Fundacja jest to instytucja, której podstawą jest majątek przeznaczony przez jej założyciela na określony cel (dobroczynny, kulturalny, itp.).

Fundacja cechuje się następującymi przepisami ²;

- jest powoływana przez fundatora,
- jest organizacją pozarządową,
- ma wyodrębniony majątek, przeznaczonym na jakiś cel społeczny,
- realizuje cel społecznie lub gospodarczo użyteczny,
- jest organizacją nienastawioną na zysk,
- ma osobowość prawną,
- działa w oparciu o statut (statut to podstawowy dokument, określający nazwę organizacji, jej cele, wewnętrzną strukturę itp.),
- jest rejestrowana w Krajowym Rejestrze Sądowym,
- może prowadzić działalność gospodarczą.

› Stowarzyszenie

Stowarzyszenie jest to dobrowolne, samorządne, trwałe zrzeczenie o celach niezarobkowych.

Dobrowolność stowarzyszenia polega na swobodzie tworzenia stowarzyszeń, dobrowolności przystąpienia do istniejącego stowarzyszenia oraz na nieograniczonej swobodzie wystąpienia ze stowarzyszenia ³.

Trwałość stowarzyszenia oznacza, że istnieje ono niezależnie od konkretnego składu swoich członków (pod warunkiem, że jest ich ponad 15).

Niezarobkowy cel stowarzyszenia oznacza, że celem stowarzyszenia nie może być prowadzenie działalności gospodarczej i osiąganie zysków ani przysporzenie korzyści majątkowych członkom stowarzyszenia.

Stowarzyszenie „zarejestrowane” cechuje następujące przepisy:

---

² A. Kamela-Sowińska, *Rachunkowość jednostek nieprowadzących działalności gospodarczej*, Difin, Warszawa 2002, s.177.

³ Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o Stowarzyszeniach, tekst jednolity, Dz. U. z 2001 r. nr 79, poz. 855, art. 2.

- jest tworzone przez członków (do założenia stowarzyszenia koniecznych jest min. 15 osób),
- jest zorganizowane w sposób demokratyczny (najwyższą władzą jest walne zgromadzenie),
- jest organizacją pozarządową,
- jest organizacją nienastawioną na zysk, powoływaną w celach niezarobkowych,
- ma osobowość prawną,
- działa w oparciu o statut (statut to podstawowy dokument, określający nazwę organizacji, jej cele, wewnętrzną strukturę itp.),
- jest rejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym,
- może prowadzić działalność gospodarczą.

Stowarzyszenie „zwykłe” nie jest rejestrowane (jedynie zgłaszane staroście) i nie ma osobowości prawnej. Nie musi mieć statutu (jedynie regulamin). Nie może przyjmować dotacji, darowizn ani pieniędzy ze zbiórek.

› Organizacje pożytku publicznego

Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie wprowadziła od 2004 roku nowy rodzaj statusu organizacji pozarządowych: status organizacji pożytku publicznego.

Organizacja pożytku publicznego charakteryzuje się następującymi cechami:

- może nią być wyłącznie opisana w Ustawie o działalności pożytku publicznego i wolontariacie organizacja pozarządowa, organizacja kościelna lub stowarzyszenie jednostek samorządu terytorialnego,
- jej działalność statutowa musi być działalnością pożytku publicznego w sferze zadań publicznych,
- musi prowadzić działalność na rzecz ogółu społeczności lub określonej grupy podmiotów – pod warunkiem, że grupa ta jest wyodrębniona ze względu na szczególnie trudną sytuację życiową lub materialną,
- musi mieć kolegialny organ kontroli lub nadzoru, a osoby w nim zasiadające muszą spełniać określone kryteria,
- musi stosować się do zakazów, dotyczących przejrzystości i majątku organizacji, które powinny być zapisane w statucie,

- może prowadzić działalność gospodarczą,
- musi być zarejestrowana w Krajowym Rejestrze Sądowym.

Posiadanie statusu organizacji pożytku publicznego wiąże się z różnymi uprawnieniami, ale też i obowiązkami.

Uprawnienia organizacji pożytku publicznego:

- możliwość korzystania z odpisu 1% podatku od podatników,
- zwolnienia i obniżki w podatku od nieruchomości,
- zwolnienie z opłaty skarbowej oraz opłat sądowych oraz z podatku od czynności cywilnoprawnych,
- preferencje przy nabywaniu prawa użytkowania nieruchomości należących do Skarbu Państwa,
- możliwość korzystania z pracy poborowych, odbywających służbę zastępczą,
- prawo do nieodpłatnego informowania o swojej działalności w publicznym radiu i telewizji,
- możliwość angażowania do prowadzenia zbiórek publicznych małoletnich poniżej 16 lat.

Do obowiązków organizacji pożytku publicznego należy:

- zapewnienie przejrzystości działania organizacji,
- zapewnienie wewnętrznej kontroli,
- zabezpieczenie przed wyprowadzaniem majątku z organizacji poprzez odpowiednie zapisy statutu (np. zakazy udzielania pożyczek, wykorzystywania majątku organizacji czy zakupu towarów od członków organizacji lub ich krewnych),
- sporządzanie i upublicznianie rocznych sprawozdań z działalności organizacji (merytoryczne i finansowe),
- jest poddawana szczególnemu nadzorowi ministra do spraw zabezpieczenia społecznego.

Stowarzyszenia i fundacje korzystają z różnorodnych źródeł finansowania swej działalności:

- składki członkowskie,
- darowizny (pieniężne i dary rzeczowe),
- dotacje ze środków publicznych i prywatnych,
- sponsoring,

Projekt dofinansowany ze środków Programu Operacyjnego

Fundusz Inicjatyw Obywatelskich

- odpisy 1% podatku dochodowego od osób fizycznych (organizacje pożytku publicznego),
- zbiórki publiczne, kampanie,
- dochody z majątku organizacji, inwestycje kapitałowe,
- nawiązki sądowe,
- dochody z działalności odpłatnej pożytku publicznego,
- dochody z działalności gospodarczej,
- spadki, zapisy,
- inne źródła: kredyty, pożyczki, itp.

» **Wolontariat**

Wolontariat to dobrowolna, świadoma i bezpłatna działalność na rzecz innych, wykraczająca poza więzi koleżeńsko-rodzinne.

Wolontariuszem jest każda osoba (fizyczna), która dobrowolnie i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia na rzecz uprawnionych organizacji i instytucji, na zasadach określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie ⁴.

Kto może być wolontariuszem ?

Wolontariuszem może być każdy – bez względu na wiek (wyjątek stanowią placówki opiekuńczo-wychowawcze; często ukończenie 18 lat jest wymagane w szpitalach), wykształcenie, status materialny itp. Każdy (prawnik, pielęgniarka, pedagog, doradca finansowy, inżynier budowlany, mechanik) znajdzie coś dla siebie. Jest to sposób, aby podzielić się swoją wiedzą i doświadczeniem zawodowym albo oderwać się od pracy i rozwijać swoje pasje. Każdy musi jednak znaleźć dla siebie właściwe zajęcie, które da mu prawdziwą satysfakcję. Wolontariat nie może wiązać się z przymusem i niechęcią, wtedy traci swój sens każda praca wykonywana przez wolontariusza..

---

⁴ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, tekst jednolity, Dz.U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873, art. 42.

Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie określa prawa i obowiązki wolontariuszy oraz organizacji i instytucji mogących korzystać ze świadczeń wolontariuszy.

Należą do nich następujące zagadnienia:

- to, co robi wolontariusz nie jest wedle prawa stosunkiem pracy, tylko stosunkiem cywilnoprawnym, dlatego w Ustawie jest mowa o świadczeniu wolontariusza, a nie o pracy,
- wolontariusz, który współpracuje z organizacją dłużej niż 30 dni, zawiera z nią pisemne porozumienie i jest objęty ubezpieczeniem od następstw nieszczęśliwych wypadków, którego kosztu nie ponosi organizacja,
- w sytuacji, kiedy ochotnik nie ma prawa do ubezpieczenia zdrowotnego, organizacja może, ale nie musi, opłacić mu składkę na to ubezpieczenie,
- organizacja może pokrywać koszty delegacji służbowych i diet, jednak wolontariusz może na piśmie zwolnić organizację z całości lub części tych świadczeń,
- organizacja może także pokrywać inne koszty związane z wykonywaniem świadczenia oraz koszty szkolenia.

2. Cele i typy organizacji pozarządowych

Zdania, co do celów i przyczyn, dla których powstają organizacje pozarządowe, są podzielone. Pierwszy punkt widzenia opiera się na stwierdzeniu, że organizacje pozarządowe powstają dlatego, że państwo po prostu nie radzi sobie z problemami i potrzebami społecznymi. Jako ważny element, zwolennicy tej teorii, wskazują, że działalność NGO jest dobrym sposobem na minimalizację kosztów, one po prostu wykonują swoją pracę znacznie taniej i znacznie lepiej, niżby miał się tym zająć rząd. Pojawiają się głosy, że rola NGO w rozwiązywaniu problemów społecznych jest dużo ważniejsza. Organizacje pozarządowe uważane są za pewnego rodzaju poduszkę powietrzną między państwem a społeczeństwem. NGO potrafią rozwiązać bardzo trudne problemy, a przy tym zminimalizować napięcia i zażegnać konflikty wewnętrzne w społeczeństwie. Organizacje pozarządowe dają też obywatelom możliwość wypowiedzenia swojego zdania.

NGO ze względu na profil działalności można podzielić na:

- organizacje samopomocowe, czyli takie, które swoją działalność wiążą ściśle z pomocą swoim członkom. Taką organizacją może być, np. stowarzyszenie byłych pracowników danej firmy w danym mieście;
- organizacje opiekuńcze, czyli te zajmujące się wszystkimi potrzebującymi pomocy. Mogą to też być bardzo wyspecjalizowane organizacje, zajmujące się na przykład niewidomymi dziećmi;
- organizacje przedstawicielskie, czyli reprezentujące jakąś konkretną społeczność, np. organizacje zrzeszające mieszkańców dzielnicy itp.;
- organizacje mniejszości, które działają na rzecz grup mniejszościowych różnego rodzaju, np. wyznaniowych, narodowych, reprezentują ich interesy;
- organizacje tworzone *ad hoc*, charakteryzujące się tym, że tworzone są, żeby przeprowadzić jednorazową akcję;
- organizacje hobbystyczno-rekreacyjne, czyli takie, które zrzeszają ludzi połączonych jedną pasją, np. filatelistów;
- organizacje zadaniowe, wykonujące zadania, które zlecają im władze państwowe. zajmują się na przykład dbaniem o dobry stan parków miejskich;
- organizacje tradycyjne, które działają dla wielu osób i zrzeszają wiele osób, mogą też poszczycić się długą tradycją.

4. Finansowanie organizacji pozarządowych

Podstawowym źródłem finansowania jest pozyskiwanie środków poprzez składanie aplikacji do funduszy europejskich i rządów Państw Trzecich, są to różnego dotacje, donacje, darowizny i dofinansowania do projektów czyli: pewną grupę dochodów stanowią środki finansowe pozyskiwane od innych organizacji pozarządowych, tak krajowych jak i zagranicznych.

Dochody uzyskiwane są również samodzielnie przez organizacje poprzez sprzedaż usług związanych z celami statutowymi, z innymi formami działalności gospodarczej a także z dochodów z kapitału.

Prowadzona przez organizacje pozarządowe działalność gospodarczą, jest coraz częstszym w Polsce zjawiskiem. Dzieje się tak nie tylko dlatego, że prawo zezwala na jej podejmowanie przez organizacje pozarządowe. Coraz częściej jest to ważne z punktu widzenia ich zadań statutowych. Organizacje decydujące się na podjęcie działalności gospodarczej-mogą zapewnić im niezależność programową oraz finansową-są świadome, że przedmiot tej działalności może zostać wybrany dowolnie. Należy jednak podkreślić, że organizacje pozarządowe mogą prowadzić działalność gospodarczą jedynie w rozmiarach uzasadnionych celami statutowymi⁵. Oznacza to, że nie może ona stanowić jedyne i wyłączonego celu ich działań. Musi mieć charakter pomocniczy w stosunku do działalności statutowej organizacji. By można mówić o działalności gospodarczej, muszą występować łącznie wszystkie cechy wymienione w ustawie o swobodzie działalności gospodarczej. Charakter działalności gospodarczej będzie zatem działalność podejmowania w sposób:

- zorganizowany,
- ciągły,
- zarobkowy,
- zawodowy,
- we własnym imieniu.

Działalność zorganizowana to taka działalność, która posiada przewidzianą przepisami formę organizacyjno-prawną (np: fundacja, stowarzyszenie, spółka prawa handlowego) oraz struktury, które pozwalają na działalność przewidzianą w statucie lub umowie (np: zarząd, komisja rewizyjna, rada nadzorcza).

Ciągłość działalności oznacza, że działalność nie jest prowadzona dla poszczególnych, jednostkowych czynności, ale zakłada stałość podejmowania działań, nawet wówczas gdy mamy do czynienia z działalnością sezonową. Nie znaczy to, że działalność musi być prowadzona bez przerwy (np.: z powodów technologicznych lub osobistych, nie powodują braku ciągłości).

Działalność gospodarcza jest działalnością zarobkową. To jej podstawowa cecha.

---

⁵ A. Jaroński, L. Kuczmierowska, *Działalność gospodarcza organizacji pozarządowych*, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego Warszawa 2007, s. 28

Ze swojej natury dąży do wytworzenia zysku. Nie można mówić o działalności gospodarczej, kiedy istotą i sensem podejmowanej aktywności nie jest zysk rozumiany jako nadwyżka przychodów nad wydatkami. Należy jednak podkreślić, że w przypadku organizacji pozarządowych, które nie są nastawione na osiągnięcie dochodu przeznaczonego do podziału między swoich członków lub twórców, zysk ma służyć realizacji celów statutowych.

Ważną cechą działalności gospodarczej jest jej zawodowy, profesjonalny charakter, który wymaga od osób, które się jej podejmują, odpowiedniej wiedzy, kwalifikacji oraz umiejętności.

Prowadzenie działalności gospodarczej to wreszcie działanie we własnym imieniu, co oznacza, że wszelkie działania oraz czynniki podejmowane w ramach działalności gospodarczej są podejmowane przez przedsiębiorcę w jego imieniu, na jego rachunek oraz, co najważniejsze, na jego ryzyko.

Opracowała; Aldona Gibalska - specjalista w zakresie organizacji pozarządowych